

здобувач кафедри кримінального процесу
Луганського державного університету в
внутрішніх справах ім. Е. О. Дідоренка

ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА ЗА ЗАКОННІСТЮ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ГРАБЕЖІВ ТА РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ

Виходячи з аналізу положень чинного кримінального процесуального законодавства, в статті досліджено особливості здійснення процесуального керівництва прокурором за законністю початку досудового розслідування грабежів та розбійних нападів. Визначено проблемні питання, що виникають в ході здійснення процесуального керівництва початком досудового розслідування грабежів та розбійних нападів та надано науково-обґрунтовані пропозиції щодо їх вирішення.

Ключові слова: прокурор, процесуальне керівництво, початок, досудове розслідування, законність.

Исходя из анализа положений действующего уголовного процессуального законодательства, в статье исследованы особенности осуществления процессуального руководства прокурором за законностью начала досудебного расследования грабежей и разбойных нападений. Определены проблемные вопросы, возникающие в ходе осуществления процессуального руководства началом досудебного расследования грабежей и разбойных нападений и предоставлены научно-обоснованные предложения по их решению.

Ключевые слова: прокурор, процессуальное руководство, начало, досудебное расследование, законность.

Based on the analysis of the current provisions of the criminal procedure law, in article explores the features implementation of the procedural guidance prosecutor the legitimacy of the beginning of pre-trial investigation of rapines and robberies. The identified issues arising in the implementation of procedural guidance beginning of pre-trial investigation of rapines and robberies and provided science-based proposals for their solution.

Key words: prosecutor, procedural guidance, beginning, pre-trial investigation, legitimacy.

Ефективність здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях про грабежі та розбійні напади, безумовно, залежить від початку досудового розслідування, адже на цьому етапі прокурор як процесуальний керівник вносить відомості про вчинене кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР), приймає рішення про необхідність проведення першочергових слідчих (розшукових) дій, а також визначає подальший хід всього досудового розслідування. У зв'язку з цим виникає необхідність у з'ясуванні особливостей здійснен-

© Кушнерик Ю. А., 2015

ня процесуального керівництва прокурором за законністю початку досудового розслідування грабежів та розбійних нападів.

У теорії кримінального процесу проблемним питанням здійснення процесуального керівництва прокурором за законністю здійснення досудового розслідування присвячено значну увагу. Ці проблемні питання неодноразово були предметом наукового дослідження Ю. П. Аленіна, І. В. Гловюк, В. О. Гринюка, Ю. М. Грошевого, А. Я. Дубинського, В. С. Зеленецького, О. В. Капліної, І. М. Козьякова, М. Й. Курочки, П. М. Кар-

кача, Є. Д. Лук'янчикова, І. Є. Марочкіна, О. Р. Михайленка, М. М. Михеєнка, В. Т. Нора, М. А. Погорецького, О. В. Поповича, Д. Б. Сергєєвої, Г. П. Середи, О. Ю. Татарова, О. М. Толочка, Л. Д. Удалової, О. Г. Шило та інших вчених.

Метою статті є з'ясування особливостей здійснення процесуального керівництва прокурором за законністю початку досудового розслідування грабежів та розбійних нападів.

Повноваження прокурора щодо здійснення процесуального керівництва за законністю початку досудового розслідування передбачені ст. 36 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1]. Так, виходячи з системного аналізу положень ч. 2 цієї статті, можемо зробити висновок, що прокурор як процесуальний керівник на початку досудового розслідування уповноважений: 1) починати досудове розслідування; 2) мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування; 3) доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування; 4) доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках – особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії; 5) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам; 6) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК України.

Виходячи з вищенаведеного, можемо зробити висновок, що саме від початку досудового розслідування залежить реалізація всіх інших повноважень прокурора щодо здійснення процесуального керівництва за законністю початку досудового розслідування кримінальних правопорушень, в тому числі й грабежів

та розбійних нападів. Розглядаючи повноваження прокурора, якими він наділений на початку досудового розслідування, слід звернути увагу на те, що досудове розслідування починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР (п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України). Тобто з моменту надходження заяви чи повідомлення або інформації про вчинене кримінальне правопорушення прокурор починає реалізовувати свої повноваження.

Відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР та розпочати розслідування. Варто зазначити, що на практиці окремі слідчі та прокурори не завжди вчасно вносять відомості про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР, про що свідчать результати проведеного опитування 54% суддів. Як правило, зазначене пояснюється таким: 1) слідчі, прокурори намагаються перевірити законність подання відповідної заяви; 2) слідчі, прокурори намагаються встановити факти, що свідчать про вчинене кримінальне правопорушення; 3) бездіяльність слідчих, прокурорів. На нашу думку, така ситуація є неприпустимою, оскільки будь-які відомості про вчинене кримінальне правопорушення обов'язково повинні бути внесені до ЄРДР протягом 24 годин з моменту отримання заяви про вчинене кримінальне правопорушення або самостійного виявлення ознак кримінального правопорушення. В тому разі, якщо слідчі, прокурори намагаються перевірити законність подання відповідної заяви, встановити факти, що свідчать про вчинене кримінальне правопорушення, то отримані докази будуть визнаватися недопустимими,

оскільки вони отримані не в порядку, передбаченому КПК України (ч. 1 ст. 86 КПК України). Перевірка законності подання відповідної заяви, встановлення фактів, що свідчать про вчинене кримінальне правопорушення, повинно здійснюватися після внесення заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР, тобто в рамках досудового розслідування.

У контексті розгляду зазначеного питання звертає на себе увагу й те, що 72 % опитуваних слідчих та 68% прокурорів вважають, що встановлений законодавцем термін, 24 години з моменту отримання заяви про вчинене кримінальне правопорушення або самостійного виявлення ознак кримінального правопорушення, є недостатнім для здійснення перевірки заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення та пропонують його збільшення. На наш погляд, позиції таких практичних працівників ґрунтуються на розумінні цього терміна, виходячи із КПК України 1960 р., який відповідно до ч. 4 ст. 97 встановлював 10-денну перевірку заяв та повідомлень про злочин, шляхом проведення ОРД (ч. 5 ст. 97), відібрання пояснень від окремих громадян чи посадових осіб або витребування документів (ч. 4 ст. 97), а також огляду місця події (ч. 2 ст. 190) та накладення арешту на кореспонденцію і зняття інформації з каналів зв'язку (ч. 3 ст. 187) [2].

Слушною з цього приводу є позиція М. А. Погорецького, який обґрунтовано зазначає, що за чинним КПК України 24-годинний термін – це не перевірка заяв та повідомлень про кримінальне правопорушення, а лише внесення відповідних відомостей до ЄРДР [3, с. 101]. Виходячи з вищенаведеного, вважаємо необґрунтованою позицію тих практичних працівників, які пропонують збільшити 24-годинний термін внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР.

Варто зазначити, що на стадії прийняття заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або самостійного виявлення ознак кримінального правопорушення слідчий чи прокурор при прийнятті процесуального рішення про реєстрацію, отриманої інформації в ЄРДР, перш за все визначається з приводами та підставами для початку кримінального провадження [4, с. 52].

Приводом для початку досудового розслідування кримінальних правопорушень, в тому числі й вчинення грабежу чи розбійного нападу є: заяви чи повідомлення про вчинення цього кримінального правопорушення або ж самостійне виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення цього кримінального правопорушення. Підставами для реєстрації відомостей в ЄРДР варто вважати наявність у приводі обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (п. 4 ч. 5 ст. 214 КПК України).

Виходячи з аналізу матеріалів кримінальних проваджень про грабежі та розбійні напади, а також проведеного опитування 82% слідчих, 75% співробітників оперативних підрозділів та 89% прокурорів, можемо зробити висновок, що заяви чи повідомлення про вчинення цього виду кримінального правопорушення можуть надходити від:

- 1) потерпілих і очевидців;
- 2) лікувальних установ, куди був доставлений потерпілий із тілесними пошкодженнями;
- 3) прокурора, внаслідок легалізації матеріалів, отриманих в результаті проведення оперативно-розшукових заходів;
- 4) слідчого чи прокурора, внаслідок виділення матеріалів з інших кримінальних проваджень.

Питання подання й розгляду заяв і повідомлень про кримінальне правопорушення регламентується КПК України та іншими відомчими наказами та

інструкціями правоохоронних органів, зокрема, Наказом Служби безпеки України «Про затвердження Інструкції про порядок приймання, реєстрації та розгляду в Службі безпеки України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення» від 16 листопада 2012 р. № 515; Наказом Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії» від 19 листопада 2012 р. № 1050; Наказом Генерального прокурора України від 3 грудня 2012 р. № 125 «Про затвердження Інструкції про порядок приймання, реєстрації та розгляду в органах прокуратури України заяв, повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення» [5; 6; 7] та ін.

Окрім того, відповідно до ч. 2 ст. 214 КПК України в Україні діє спеціальне Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, затверджене Генеральною прокуратурою України за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України, органом, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства [8]. Зазначене положення регулює порядок внесення таких заяв, повідомлень про злочин до реєстру і передбачає інформацію, яку в обов'язковому порядку необхідно буде отримати від заявника (п. 2.1. Наказу ГПУ «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні») [9].

Завдання прокурора у цьому випадку – перевірити законність прийняття чи відмови у прийнятті та реєстрації в ЄРДР заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення. Так, відповідно до п. 2 Наказу ГПУ «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» процесуальні керівники досудового розслідування

повинні забезпечити виконання вимог закону при прийманні, реєстрації, розгляді та вирішенні в органах досудового розслідування заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, своєчасне внесення щодо них відомостей до ЄРДР. Здійснюючи процесуальне керівництво на початку досудового розслідування, прокурор має право самостійно перевірити інформацію і встановити наявність приводів та підстав для внесення відомостей про вчинення грабежу чи розбійного нападу до ЄРДР. Прокурор також має право перевірити законність та обґрунтованість внесення слідчим таких відомостей до ЄРДР. Варто зазначити, що на практиці непоодинокими є випадки, коли слідчі допускають помилки при внесенні відомостей про вчинення грабежу чи розбійного нападу до ЄРДР. Аналіз матеріалів кримінальних проваджень злочинів цієї категорії дає підстави зробити висновок, що найбільше слідчі допускають помилки при внесенні до ЄРДР таких відомостей: час та дату надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення; джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; викладу обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела; прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора, який вніс відомості до Реєстру та/або розпочав досудове розслідування; попередню правову кваліфікацію кримінального правопорушення тощо. Варто зазначити, що неправильність внесення відомостей про вчинення грабежу чи розбійного нападу до ЄРДР призводить не лише до порушення законності початку досудового розслідування, а й до неефективності здійснення всього досудового розслідування злочинів цієї категорії. У зв'язку з цим, на нашу думку, керівникам органів досудового розслідування та прокурорам необхідно вживати

всіх необхідних заходів для підвищення професійної кваліфікації таких практичних працівників.

Відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України іншим приводом для початку кримінального провадження є самостійне виявлення прокурором, слідчим обставин, що можуть свідчити про вчинення грабежу чи розбійного нападу. Така інформація може бути отримана:

1) при вивченні матеріалів оперативно-розшукової діяльності в результаті здійснення оперативно-розшукових заходів співробітниками оперативних підрозділів МВС України (ДСБЕЗ, ГУБОЗ, СБУ). Порядок отримання такої інформації прокурором визначається Наказом № 4/1гн «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність» [9];

2) в результаті розслідування інших кримінальних правопорушень.

У разі якщо кримінальне правопорушення виявляється безпосередньо прокурором, він самостійно вносить відомості до ЄРДР та передає з дотриманням правил підслідності наявних у нього матеріалів до органу досудового розслідування та доручає йому проведення досудового розслідування.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що процесуальне керівництво прокурором за законністю початку досудового розслідування грабежів та розбійних нападів відіграє ключовий етап при здійсненні досудового розслідування грабежів та розбійних нападів, оскільки від правильності та законності його початку залежить не лише своєчасність проведення першочергових слідчих (розшукових) дій, а й ефективність здійснення усього досудового розслідування кримінального провадження.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/4651-17>.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 р. № 1001-05 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/card/1001-05>.
3. Погорецький М. А. Початок досудового розслідування: окремі проблемні питання / М. А. Погорецький // Вісн. кримін. судочинства. – 2015. – № 1. – С. 93–103.
4. Цимбалістенко О. Проблеми прокурорського нагляду за законністю затримання особи на початковому етапі досудового розслідування / О. Цимбалістенко // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2014. – № 1 (34). – С. 52–57.
5. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії : Наказ М-ва внутр. справ України від 19 листоп. 2012 р. № 1050 // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 1. – Ст. 134.
6. Про затвердження Інструкції про порядок приймання, реєстрації та розгляду в Службі безпеки України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення : Наказ Служби безпеки України від 16 листоп. 2012 р. № 515 // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 96. – Ст. 140.
7. Про затвердження Інструкції про порядок приймання, реєстрації та розгляду в органах прокуратури України заяв, повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення : Наказ Генерального прокурора України від 3 груд. 2012 р. № 125 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua>.
8. Про Єдиний реєстр досудових розслідуван : Наказ Генеральної прокуратури України від 17.08.2012 р. № 69 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/rada/show/v0069900-12/>.
9. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні : Наказ Генеральної прокуратури України від 19.12.2012 р. № 4гн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/rada/show/v_004900-12.